

שנה"ל תשפ"ה

בס"ד

לימודי היסטוריה בחמ"ד

המחווה הפדגוגי

שאלון 29281

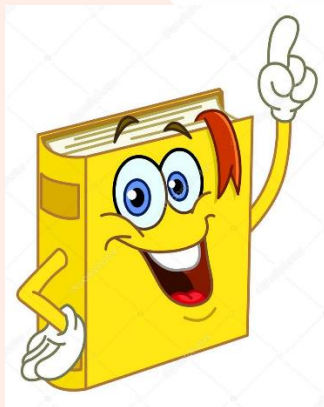
מועד קיץ תשפ"ה

להלן קישור לשאלון:

[שאלון 29281 קיץ תשפ"ה](#)

לשימוש פנימי בלבד.

המסמך לא עבר עריכה לשונית

בס"ד

אל: המחנכים והמחנכות להיסטוריה בחמ"ד
מאת: בלהה גליקסברג, מפמ"ר היסטוריה בחמ"ד

שלום רב!

לפניכם המחוון הפדגוגי של שאלון 29281 - מועד הקיץ תשפ"ה.

נא שימו לב לדגשים הבאים:

הלמידה מתוך המחוון ככלי-עבודה צריכה להתייחס למספר מישורים-

*שימוש נכון במילות ההוראה- פיצוח נכון של השאלה

*שליטה בציר הזמן והמקום המופיע בשאלות הבחינה

*התמודדות עם מספר מטלות/חלקים בשאלה והקשר ביניהם

*התמודדות עם שאלות שונות לנושא זהה

*דיוק בתוכן התשובה בהתאם לתוכן השאלה

*הנחלת מיומנויות מתחום הדעת לתלמידים

חשוב להזכיר כי כתיבת 'מחוון-תשובות' על ידי המורה כחלק מתהליך חיבור בחינה, לפני שהיא מתקיימת בכיתה, מהווה חלק בלתי נפרד מהרגלי עבודה ונורמות מקצועיות שמומלץ לאמץ במהלך כל השנה.

מומלץ לתת לתלמידים את המחוון בזמן חלוקת המבחנים הבדוקים ככלי לשיפור הלמידה עבורם.

מטרות 'מחוון תשובות' הן:

1. לסייע בידי המורים לבדוק אם השאלות בבחינה ברורות דיין, ואם כוונת השאלה הושגה.
2. אמצעי יעיל להגברת מהימנות ההערכה.
3. מאפשר הערכה אחידה לכל בחינות התלמידים.
4. מאפשר לתלמידים לבחון את תשובותיהם מול המחוון וללמוד מהצלחות ומטעויות.

שימו לב !

חשוב להבהיר לתלמידים, כבר בשלבים הראשונים של הלימוד, את משמעות מילות ההוראה השונות הנהוגות במבחנים, וכמובן לתרגל אותן.
חשוב לקבוע ניקוד פנימי בשאלות בהתאם למטלות/לחלקי השאלה.

תזכורת - פירוש מילות ההוראה המקובלות:

- **"ציין"** - על התלמיד לכתוב במילה או במספר מצומצם של מילים על הנושא/המושג עליו נשאל בלי לפרט.
- **"הצג"** - על התלמיד לפרט את הידוע לו על הנושא/המושג על פי הנלמד בכיתה או על פי הקטע. כתיבת פרטי התוכן של פעולה או של אירוע לפי הנדרש. אין צורך להסביר. לעיתים השימוש בהוראה זו ילווה בציון כמותי של הרכיבים הנדרשים בשאלה. הכימות הוא ציון מספר הרכיבים הנדרשים לתשובה מלאה והוא מבהיר לתלמיד את הנדרש ממנו וכן מנחה את המורה בזמן הערכת התשובה.
- **"הסבר"** - על התלמיד לכתוב את הידוע לו על הנושא תוך ביאור או פירוש הנושא ותוך ניתוח הפעולה, האירוע והשלכותיו. במקרים רבים יש ב"הסבר" הבהרת קשר בין מושגים.
- **"השווה"** - על התלמיד לבדוק את הדומה והשונה בין שני פריטים או יותר על פי קריטריונים (תבחינים) ולהסיק מסקנות מן ההשוואה.
- **"נמק" [בסס]** - על התלמיד לבסס דעה או טענה המוצגות בשאלה על סמך עובדות, ציטוטים, נתונים היסטוריים, דוגמאות ועוד.
- **"הדגם"** - על התלמיד להביא דוגמה לביסוס או להבהרה.

חשוב להזכיר ש...

- התשובה במחווך מכילה רק את גרעין התשובה, ואין לראות בה תשובה מלאה. התשובה מאזכרת את הכיוונים האפשריים ויתכן מצב שיש תשובות נוספות שאינן במחווך. תשובה כזו יש לבדוק בספרים ובמקורות מוסמכים כדי לקבלה כתשובה נכונה או כנכונה חלקית. תשובה מלאה היא תשובה שמרחיבה את הרכיבים השונים, מציגה, מסבירה ומקשרת לפריט הנשאל בשאלה, לאירוע או לטקסט בהתאם לנדרש בשאלה.
- התשובות המנוסחות על ידי התלמיד יכולות להיות מנוסחות בדרכים שונות, גם באופן השונה מהנוסח המופיע במחווך. דבר זה אינו פוסל את התשובה אם היא מכילה את כל המטלות הנדרשות בשאלה ותוכנה נכון.
- בתשובה שבה נדרשים כמה רכיבים, אם תלמיד ענה רק על חלק מהם הוא יקבל ציון חלקי בהתאם לטיב התשובה.
- בשאלות שבהן יש כמה מטלות - יש לשים לב אם התלמיד נדרש לקשר בין המטלות מבחינת תוכן. בשאלות אלה התלמיד יידרש למבנה תשובה שיציג את המטלות ויסביר את הקשר ביניהן.
- שאלות בעלות שני חלקים שבהן התשובה לחלק השני נובעת מן התשובה לחלק הראשון הן שאלות משורשרות. במקרה זה אם התשובה בחלק הראשון אינה נכונה, לא ניתן יהיה לקבל את התשובה בחלק השני.
- בשאלות טקסט חזותי יש לשים לב:
 - א. שפעמים רבות התלמיד נדרש לזהות את המסר / הרעיון המרכזי של הטקסט ולבסס אותו על רכיבים מהטקסט.

- ב. שהתלמיד נדרש לקשר בין הרכיב שבתמונה למסקנה שהסיק ממנה :
למשל : אני רואה בתמונה ש...ואני לומד מכך ש...
- בשאלות על קטע מקור מילולי יש לשים לב אם התלמיד נדרש לענות ולהסביר בלשונו או להתבסס על הנאמר בקטע ולצטט ממנו.
 - בשאלות על טקסט מילולי או חזותי לעתים התלמיד נדרש לקשר את המקור לחומר שנלמד בכיתה, ולא להסתפק בידע מניתוח המקור.
 - יש שאלות המתוחמות בזמן ובמקום ויש לדרוש מהתלמיד להתייחס לזמן והמקום שנדרשו בשאלה, וכן להשתמש במושגים המתאימים להם.
 - יש להרגיל את התלמידים לבדוק כמה מטלות יש בשאלה ולסמן אותם על מנת לא לשכוח לענות על כולן.
 - מחברות הבגרות הנבדקות הן מחברות סרוקות. יש להנחות את התלמידים להקפיד על רווחים, לכתוב בעט חזק, להקפיד על כתב גדול ומרווח וכן לשמור על שוליים בצדי העמודים וכן בראש העמוד ובתחתיתו.
 - אנו ממליצים להרגיל את התלמידים להשתמש בטיוטה לפני כתיבת התשובה, על מנת שהתלמיד יבנה את תשובתו בצורה המקיפה והמסודרת ביותר שבה יבואו לידי ביטוי ידיעותיו. על העמוד [הימני] שמשמש כטיוטה יש למתוח קו אלכסוני.
 - בתהליך פיצוח השאלה - מומלץ להנחות את התלמידים לבדוק בשאלה - האם קיימת מטלה סמויה שלא כתובה במפורש, אך כדי לענות על השאלה על התלמיד לבצע אותה.
 - ממליצים מאוד למורים לא ללמד מתוך מיקודיות וכן לוודא שהתלמידים אינם לומדים מתוך מיקודיות.
 - חשוב ללמוד את ערכת פר"ח כולל הסרטונים ולא להסתפק בסיכומים.
 - חשוב לשים לב שגם על המונחים יכולות להיות שאלות בבחינה ולכן אין לדלג על הוראת מונחים.

דגם תשובות

פרק ראשון

1. נאורות וסוציאליזם

הציגו חידוש רעיוני אחד מתקופת הנאורות, מלבד השוויון, לעומת התפיסה שהייתה מקובלת בימי הביניים

- האדם אחראי לגורלו והאחריות עוברת לאדם המשכיל, לעומת הנוהג בימי הביניים לקבל דברים מכוח המסורת/ הסמכות של אבות המשפחה.
- (כבוד האדם) – בריאת האדם בצלם הא-ל מדגישה את ערכו וחירותו של כל אדם/ כל אדם הוא בעל ערך מוחלט, לעומת תקופות קודמות שבהן היה דגש על אפסותו של האדם/ על חובתו להכפיף את עצמו לדעת הכמרים.
- רעיון הפמיניזם השואף לשוויון בין נשים לגברים, לעומת תקופות קודמות שבהן מעמד האישה היה נחות מן המעמד של הגבר.
- זכויות טבעיות הן זכויות שניתנו על ידי הבורא ותקפות בכל מקום וזמן, לעומת תקופות קודמות שבהן לא כולם היו זכאים לזכויות טבעיות.
- מטרת המדינה לפעול לטובת האזרחים, לעומת ימי הביניים שבהם המלך הוא הריבון/ טובתו האישית של המלך היא טובת הממלכה.
- האמנה החברתית שבה בני האדם ויתרו על חירותם והקימו גוף מדיני לטובתם האישית, לעומת תקופות קודמות שבהם כל אחד דאג רק לרווחתו הפרטית (וכך שררה בעולם מלחמה).
- הפרדת רשויות, ולפיה הכוח השלטוני יחולק לשלוש רשויות שונות וכל רשות תאזן את רעותה/ תמנע שלטון עריצות, לעומת תקופות קודמות שבהן היה שליט אחד עריץ.
- (אינדיבידואליזם) – התייחסות לכל אדם כפרט בודד ועצמאי ולא כחלק ממכלול כלשהו, לעומת דורות קודמים שבהן הפרט נתפס תמיד חלק מקבוצה.
- (ספקנות/ חילון) – דרישה להפרדת דת מן המדינה, לעומת תקופות קודמות שבהן הממסד הדתי ניצל את כוח הכפייה של המדינה לקידום אינטרסים של הכנסייה.
- חשיבות של ידע כללי ולא רק הכשרה מקצועית, לעומת תקופות קודמות שבהן תחומי העניין של רוב האנשים היו מועטים/ הקיפו בעיקר מה שנוגע לחיי היום יום שלהם.
- (קדמה) – האנושות הולכת ומתקדמת לעתיד טוב יותר, לעומת תקופות קודמות שבהן הכנסייה הזניחה את הטיפול בענייני העולם הזה.
- (רציונליזם) – האמונה שניתן להכיר במציאות בכוח התבונה, לעומת תקופות קודמות בהן תפיסות דתיות נתפסו כאקסיומה.

הסבירו כיצד רעיון השוויון בא לידי ביטוי בסוציאליזם המהפכני או בסוציאליזם הדמוקרטי. בתשובתכם ציינו את סוג הסוציאליזם.

הסוציאליזם המהפכני

רעיון השוויון – רצו לשנות את המציאות באמצעות מהפכה של הפרולטריון נגד המדכאים – בעלי ההון. באמצעות המהפכה מעמד הפועלים המייצג את רוב החברה ישלט באמצעי הייצור ויחלק את כל המשאבים בצורה שוויונית.

הסוציאליזם הדמוקרטי

רעיון השוויון – שינויים סוציאליים באמצעות חקיקה והתערבות המדינה כדי למתן את הבעיות החברתיות. אחד האמצעים שמציעה הסוציאל דמוקרטיה להשגת שוויון הוא תשלום מיסים למדינה. בכספים אלה משתמשת המדינה כדי לשפר את מצבם של חסרי ההון לשיפור מצבם.

ייתכנו הקשרים נוספים לרעיונות הנאורות.

הביעו את דעתכם, האם סוג הסוציאליזם שכתבת עליו יוצר חברה צודקת? נמקו את תשובתכם על פי עולם הערכים שלכם, בתשובתכם התייחסו גם ליתרון וגם לחיסרון בסוג הסוציאליזם שכתבתם עליו.

כל תשובה הגיונית ומנומקת תתקבל.

(מסורת ומהפכות, עמ' 27–37, ואלה תולדות, עמ' 24–34, מונח סוציאליזם)

שימו לב:

- שאלות יכולות להיות על מונחים. מונח הוא חלק בלתי נפרד מנושאי הלימוד לבחינת הבגרות.
- תלמידים צריכים לחוות דעה תוך התייחסות גם ליתרון וגם לחיסרון של הסוציאליזם שעליו כתבו.

2. תנועת ההשכלה היהודית

ההשכלה היהודית במזרח אירופה

הציגו מהו השיפור שביקשו המשכילים היהודים לחולל בחייהם של יהודי רוסיה.

– הפיכת היהודים ליצרניים/משכילים / הפצת רעיונות הנאורות/ הרחבת אפשרויות הפרנסה מעבר למסחר / קידום השתלבות היהודים במדינה.

הסבירו מדוע עוררה ההשכלה התנגדות בקרב רוב היהודים ברוסיה.

– כיוון שרוב היהודים ראו זאת כגזירת השלטון שמטרתה להמיר את דתם.

– כיוון שמטרתו של השלטון הייתה להרחיק את היהודים מלימודי גמרא.

– כיוון שהיו משכילים / יהודים ששיתפו פעולה עם שלטון הצאר העוין / כיוון שהיו משכילים יהודים שעודדו את השלטון במאמציו לכפות שינוי בלבוש היהודי.

הסבירו מדוע התאפיינה ההשכלה היהודית בהדגשת התרבות והשפה העברית.

- כי המשכילים היהודים לא שאפו לחקות את התרבות הרוסית, אשר לא נתפסה כנאורה. לפיכך הם היו פנויים להשקעה דווקא בתרבות השפה העברית.
 - כי המשכילים היהודים ראו בשימוש בשפה העברית חיץ הניצב לפני האפשרות להיטמע בחברה הרוסית.
- (הר ברכה, עמ' 208–211, מט"ח, עמ' 245–247)

ההשכלה היהודית במזרח התיכון ובארצות האסלאם.

ציינו מי הקימו את בתי הספר של כ"ח

- יהודים מצרפת / ארגונים יהודיים ממערב אירופה / חברת כ"ח הצרפתית.

הציגו שני מאפיינים של בתי הספר האלה

- הלימודים התנהלו בשפה הצרפתית.
- דגש עיקרי הושם על לימודים כלליים ורכישת מקצוע / נושאים שנחשבו הכרחיים להשתלבות בעולם המודרני כגון: ספרות / היסטוריה / גאוגרפיה / חשבון / שפות אירופאיות.
- לימוד מועט / שולי של לימודי קודש ועברית.
- חלוקה לכיתות לפי גיל התלמידים ויכולותיהם הלימודיות.
- הכנסת אמצעי למידה מודרניים. כגון: לוח / ספרים / מחברת / שיפור בתנאי הכיתה / שולחן וכיסא לכל ילד / העסקת מורים משכילים / מוסמכים להוראה.
- לראשונה גם בנות יכלו ללמוד בבתי-ספר יהודיים.

ציינו והסבירו את שתי התגובות המנוגדות בקרב הקהילות היהודיות בנוגע לבתי הספר של כ"ח.

- תמיכה, מכיוון שבתי הספר של כ"ח אפשרו לשפר את מצבם של היהודים ולהרחיב את אפשרויות התעסוקה.
 - התנגדות בגלל חשש מחילון בחברה שהייתה עד אז נאמנה למסורת.
- (הר ברכה, עמ' 211–212, מט"ח, עמ' 252–254)

ההשכלה היהודית בתימן

הסבירו כיצד ייצגה תפיסתו הלמדנית של הרב קפאח – מנהיג הדרדעים – גם מסורת וגם חידוש

מצד אחד גישתו של הרב קפאח שעל פיה יש ללמוד תורה לפי שיטתו השכלתנית של הרמב"ם, תאמה למסורת הקדומה של יהודי תימן.

מצד אחר גישה זו השתלבה עם רעיונות ההשכלה שהגיעו מבחוץ.

צינו את שמה של הסיעה שהתנגדה לתפיסתו של הרב קפאח

העקשים.

צינו והסבירו פולמוס אחד שהתפתח בין הדרדעים ובין הסיעה שהתנגדה להם

– לימודי הקבלה: הדרדעים התנגדו ללימוד הקבלה בטענה שספר הזוהר נוגד את עיקרי המסורת היהודית/ כיוון שהקבלה אינה מובנת בשכל. לעומתם העקשים תמכו בלימוד הקבלה.

– נוסח התפילה הראוי: הדרדעים קראו לחזור לנוסח הבלאדי כיוון שתאם את הכתוב במשנה תורה/ כיוון שהיה הנוסח המקורי של יהודי תימן. העקשים האמינו כי יש להתמיד בנוסח השאמי, כיוון שהיה הנוסח הנפוץ.

– המנהג להחזיר את השולחן לברכת המזון: העקשים גרסו כי יש לשמור על המנהג כיוון שהתקבל על ידי יהודי תימן. הדרדעים התנגדו כיוון שהסתמכו על דברי הרמב"ם.

(הר ברכה, עמ' 213–214, מט"ח, עמ' 255)

שימו לב:

- תלמידים חייבים לציין את האזור שעליו הם בחרו לענות.
- חשוב להרגיל תלמידים לראות נושאים מנקודות מבט שונות.

3. הצהרת בלפור

הציגו מהי הצהרת בלפור

מכתב מטעם שר החוץ הבריטי/ הלורד בלפור/ ממשלת בריטניה, נשלח בסוף מלחמת העולם הראשונה, ומכיר בזכותו של עם ישראל לייסד בית לאומי בארץ-ישראל.

הסבירו מדוע היו שראו בהצהרת בלפור מימוש של הציונות המדינית של הרצל

כי הרצל/אנשי הציונות המדינית סברו כי יש לפעול בדרכים פוליטיות/דיפלומטיות/לקדם צ'רטר/הכרה משפטית של אומות העולם בהקמת מדינה יהודית.

הצהרת בלפור ביטאה את הכרתה של בריטניה בזכותם של היהודים להקים בית לאומי בארץ-ישראל.

הציגו שניים מן הליקויים בהצהרת בלפור

– ההצהרה נוסחה באופן מעורפל / בהצהרה נכתב "בית לאומי" במקום מדינה יהודית / לא ברור מה משמעות המילים "רואה בעין יפה" / מניסוח ההצהרה לא ברור אם לעם היהודי זכות על ארץ-ישראל כולה / לא ברור כיצד בריטניה מתכוונת לממש מטרה זו. / המשפט "לא ייעשה דבר העלול לפגוע בזכויות האזרחיות של העדות הלא יהודיות" עשוי להתפרש באופן שיפגע בזכויות המדיניות של העם היהודי בארץ-ישראל.

– ההצהרה לא נוסחה כהסכם מדיני משפטי אלא כמכתב משר החוץ שממוען לאדם פרטי.

– אין פנייה ישירה בהצהרה להסתדרות הציונית, נציגת העם היהודי.

(השיבה לציון, עמ' 104–105)

שימו לב:

כאשר תלמידים נדרשים להראות כיצד הצהרת בלפור מממשת את החזון של הרצל הם מתבקשים להציג את החזון של הרצל, להציג את הצהרת בלפור ולהראות את הקשר ביניהם.

4. ההתיישבות הדתית בתקופת המנדט הבריטי

צינו שניים מן השלבים בהקמת היישובים הדתיים

– הכשרה בחו"ל

– התארגנות הקבוצה (במחנה ארעי) בארץ

– עלייה לקרקע / הקמת יישוב חדש

– הקמת התיישבות גושית

הסבירו כיצד כל אחד מן השלבים שצינתם בא לידי ביטוי בתמונות האלבום. בתשובתכם התבססו על שתי תמונות שונות מן האלבום:

– הכשרה בחו"ל: השלב בא לידי ביטוי באמצעות תמונה של עזיבת בית ההורים (ויציאה להכשרה) / תמונה של הבית המשותף בסלבקוב / תמונה של הלול.

– התארגנות הקבוצה בארץ: השלב בא לידי ביטוי באמצעות תמונת מחזור של חברי רודגס / תמונה של האוהלים בקבוצת רודגס.

– עלייה לקרקע/הקמת יישוב חדש: השלב בא לידי ביטוי באמצעות הקמת משואות יצחק / שדה יעקב, באמצעות תמונה של תפילת שחרית במשואות יצחק / תמונה של עבודה חקלאית בשדה יעקב.

– הקמת התיישבות גושית: השלב בא לידי ביטוי באמצעות מפת ההתיישבות הדתית בארץ-ישראל.

הסבירו מדוע בחרו הפועלים הדתיים לקרוא לתנועה החדשה שהקימו "הפועל המזרחי"

כי מצד אחד הפועלים הדתיים האמינו בערכי הסוציאליזם/עבודת אדמה/עבודה יצרנית/עמל כפיים.

מצד אחר הם היו דתיים/שומרי מצוות וראו את עצמם קשורים בתנועת המזרחי". (על פי תכנית פר"ח)

שימו לב:

בהצגת הרקע להקמת פועל המזרחי יש להראות את 2 הצדדים מדוע לא יכלו להשתלב במסגרות הקיימות.

5. הצעת החלוקה של ועדת פיל והסבר הלבן השלישי

הציגו את הצעת החלוקה של ועדת פיל (1937)

חלוקת הארץ לשתי מדינות – ערבית ויהודית. החלק העיקרי יימסר לערבים, החלק הקטן יותר ליהודים, והקמת מובלעת קטנה שתישאר תחת שלטון המנדט הבריטי.

הציגו טענה אחת של התומכים בהצעה זו

- יש כאן הזדמנות בלתי חוזרת / לראשונה התקווה בת אלפי השנים נעשית אקטואלית.
- אחרי שנים רבות כ"כ של ציפייה למדינה, לפחות תהיה מדינה כלשהי / עדיף משהו מלא כלום.
- מדובר בגבולות התחלתיים ולא סופיים.
- הכורח למצוא פתרון מידי עבור מילוני היהודים בארצות הגולה/אירופה.

הציגו טענה אחת של המתנגדים להצעה זו

- המדינה קטנה מאוד/ רק 17% משטח ארץ ישראל.
- השטח קטן מכדי להציל מיליוני יהודים.
- אין לוותר על חלקים מארץ ישראל.
- אם נוותר על חלקים אלה, הם לעולם לא יוצעו לנו שוב.
- שתוכנית זו מכוננת חומה של זרות בין העם היהודי לעם הערבי.

(השיבה לציון, עמ' 231 – 235)

הסבירו את הסיבה לכינוי "ספר המעל" שניתן לספר הלבן השלישי

כי הספר הלבן השלישי ביטל את ההבטחה להקמת בית יהודי בארץ ישראל / כי צמצום העלייה היהודית לשליש מכל אוכלוסיית הארץ לא יאפשר להקים מדינה בעלת רוב יהודי / כיוון שמכירת הקרקעות צומצמה באופן שלא אפשר לכוון מדינה יהודית / כי הספר הלבן השלישי דיבר על הקמת מדינה דו לאומית שבה רוב ערבי, וכך לא תהיה מדינה יהודית / הספר הלבן הצהיר כי התכלית הסופית של ממשלת המנדט היא הקמת מדינה ארץ-ישראלית ולא יהודית.

(השיבה לציון, עמ' 212)

שימו לב:

בהצגת הסיבה לכינוי הספר הלבן כספר המעל יש להסביר מהו תוכנו של הספר הלבן השלישי ומדוע הרגישו היהודים שיש בו בגידה.

פרק שני

6. הפרהוד ומלחמת העצמאות

על פי מה שלמדתם, הסבירו מה הייתה השפעה של חאג' אמין אל-חוסייני על פרוץ מאורעות הפרהוד בעירק ב־1941

– העוינות מצד ערביי ארצות האסלאם כלפי היהודים התגברה בגלל ההסתה של המופתי נגד הציונות/נגד היהודים.

– כי פרעות הפרהוד בעירק (שבהן נרצחו עשרות יהודים), נערכו בעידודו של אל-חוסייני.

(השיבה לציון עמ', 229)

על פי הקטע, הסבירו מדוע עודד חאג' אמין אל-חוסייני את ערביי ארץ-ישראל לעזוב את ארץ-ישראל במהלך מלחמת העצמאות

כי הוא חשב שהפליטות של ערביי ארץ-ישראל בארצות השכנות תעורר את יתר העמים הערביים למאמץ מוגבר למלחמה בישראל.

על פי מה שלמדתם, הסבירו מדוע נכשלה במידה רבה תוכניתו של חאג' אמין אל-חוסייני שבאה לידי ביטוי בקטע

– כי ישראל ניצחה במלחמת העצמאות ולכן לא היה לפליטים אפשרות לחזור לארץ-ישראל.

– כי צבאות ערב לא הצליחו להלום בישראל ולכן הפליטים לא יכלו לחזור לארץ-ישראל.

– כי מצב הפליטות של ערביי ישראל לא היה זמני / נמשך שנים רבות לאחר המלחמה / נמשך עד ימינו.

(על פי תכנית פרח, השיבה לציון עמ', 310–312)

7. הכרזת המדינה

ציינו והסבירו את עמדתם המשותפת של יגאל ידין וישראל גלילי בנוגע להכרזה על הקמת המדינה ביום עזיבת הבריטים את הארץ

התנגדות להכרזה: כיון שלצבאות ערב יש יתרון בכוח הצבאי / חסר ליישוב נשק כבד / היחסים בין הצבאות שקולים.

ציינו והסבירו את עמדתו של דוד בן-גוריון

תמיכה בהכרזה: כיון שהמצב שלנו יהיה גרוע יותר אם לא נכריז על מדינה כעת / כי ההכרזה מאפשרת להודיע על גיוס חירום / גיוס כל המשק למשק חירום.

הביעו את דעתכם, עם איזו עמדה אתם מזדהים יותר? נמקו את תשובתכם.

כל תשובה מנומקת והגיגית תתקבל.

שימו לב:

בהנמקת הדעה, התלמיד חייב לתת נימוקים היסטוריים לדעתו.

8. מלחמת ששת הימים

הציגו גורם אחד לפרוץ מלחמת ששת הימים

- סוריה ולבנון ניסו להטות את מקורות הירדן ולפגוע במוביל הארצי.
- סכסוך על האזורים המפורזים בגבול בין ישראל לסוריה / קו הגבול בין ישראל לסוריה בהסכם שביתת הנשק לא היה חד-משמעי והסורים השתלטו על אזורים.
- סוריה תמכה בפעולות אש"ף נגד ישראל.
- התרעות סובייטיות על ריכוז כוחות צה"ל בגבול סוריה הגבירו את המתח באזור.
- סוריה הפגיזה יישובים ישראלים בעמק הירדן וישראל בתגובה פגעה בצבא סוריה / הופלו שישה מטוסים סוריים בידי ישראל.
- מצרים הזרימה כוחות צבאיים לסיני על אף איסור האו"ם על כך.
- מצרים דרשה את פינוי כוח האו"ם מסיני.
- מצרים חסמה את מצרי טיראן למעבר כלי שיט ישראלים.
- מדינות ערב חתמו ביניהן על הסכמי שיתוף פעולה.

הסבירו כיצד תרם אלי כהן לניצחון של מדינת ישראל במלחמת ששת הימים

הוא העביר לישראל מידע על תוכנית סורית להטיית מי הירדן. בעקבות המידע הפציץ חיל האוויר את מפעלי ההטיה הסוריים. (מידע זה היה מגורמי הניצחון הגדול).

הציגו שתיים מתוצאות מלחמת ששת הימים שתורמו לתחושות השמחה בקרב הציבור היהודי בארץ

- ישראל הרחיקה את הגבולות עם מדינות ערב / כוחות האויב כבר לא היו קרובים לערים המרכזיות של ישראל / כוחות האויב כבר לא היוו איום ישיר עליה.
- שוחררו המקומות הקדושים לעם ישראל / שחרור הכותל המערבי והר הבית / שחרור מערת המכפלה / שחרור קבר רחל.
- הרחבת גבולות ישראל פי ארבעה.
- איחוד ירושלים / עם ישראל זכה לריבונות מלאה על בירתו הקדומה.
- ישראל נתפסה כמעצמת-על של המזרח התיכון וכדאי לטפח קשרים איתה / התהדקות יחסיה של ישראל עם ארצות הברית.

(השיבה לציון, עמ' 429–432)

שימו לב:

בגורמים לפרוץ המלחמה יש להתייחס לגורמים ספציפיים שהובילו לפרוץ מלחמת ששת הימים ולא לגורמים כללים על האיבה בין יהודים לערבים.

9. העלייה מברית המועצות והעלייה מאתיופיה

הציגו שתי נקודות דמיון בין העלייה מברית המועצות בשנות השבעים לבין העלייה מאתיופיה בשנות השמונים והתשעים

– (עלייה מתוך איסור): בשתי המדינות השלטון אסר את עזיבת היהודים/ היהודים פעלו באופן לא חוקי למען עלייתם ארצה.

– (כליאת פעילי עלייה): בשתי המדינות כלאו אנשים שפעלו למען עלייה / שניסו לעלות.

– (מעורבות מדינת ישראל): מדינת ישראל תמכה ביהודים שרצו לעלות משתי מדינות אלה.

– (עלייה ממניע לאומי): בשתי המדינות העלייה נבעה מתוך רגשות לאומיים בקרב העולים.

ציינו את השם של הדמות שבחרתם והציגו את פועלה של הדמות למען העלייה לארץ ישראל

נתן שרנסקי

היה פעיל ציוני ולמד עברית ויהדות. / מחה והפגין בשל סירוב המשטר לאפשר לו לעלות לישראל (ונכלא בכלא הסובייטי).

אידה נודל

הגישה בקשה לוויזה ליציאה מרוסיה ונדחתה שלוש פעמים / שלחה לאסירי ציון מכתבים/ ספרים/ תרופות/ מזון/ ארגנה הפגנות / פנתה מעל מרפסת ביתה לשלטונות בבקשה לעלות לא"י (ונידונה למאסר בסיביר).

יונה בוגאלה

היה איש חינוך באדיס אבבה ופעל למען חיזוק הקשר ועליית יהודי אתיופיה לארץ.

פרדה אקלוס

יצר קשר עם ישראל, עבר הכשרה בישראל ויצר קשרים עם המוסד. / ארגן קבוצות של עולים/ דאג לדרכונים מזויפים עבור עולים. / ליווה קבוצות של עולים במסע ארוך ומפרך.

(ערכת פר"ח)

10. הכחשת השואה

הציגו שני גורמים לתופעת הכחשת השואה בעולם.

- רוב תושבי העולם אינם לומדים בצורה מסודרת על השואה/ מעולם לא פגשו ניצול שואה.
- בני אדם נשענים על האמונה כי לא ייתכן שמעשים כל כך רעים נעשו על ידי בני אדם.
- ניסיונות לטהר את המדינות האשמות מאשמה.

הציגו שתי דוגמאות לטענות של מכחישי השואה.

- השואה התרחשה, אולם מספר היהודים הנספים קטן בצורה משמעותית משישה מיליון.
- לא הייתה תוכנית כוללת להשמדת היהודים.
- לא היו פקודות מפורשות להשמדת היהודים ספציפית, הם סבלו ככל העמים במלחמה.
- לא היה שימוש בתאי גז להשמדת היהודים.

הביעו את דעתכם: באיזו תופעה טמונה סכנה גדולה יותר. נמקו את תשובתכם.

כל תשובה הגיונית ומנומקת תתקבל.

(חורבן וגבורה, עמ' 292–293)

פרק שלישי

11. הסבירו מדוע תמך הרש"ר הירש באמנציפציה

- כי האמין שהאמנציפציה מגדילה את האפשרות של העם היהודי להגשים את ייעודו בעולם.
- כי סבר שהאמנציפציה/השתלבות היהודים בחיי המדינה, מאפשרת ליהודים לשלב באורח חייהם את ערכי המודרנה שאינם סותרים את ההלכה.

(הר ברכה, עמ' 230, מט"ח, עמ' 269–270)

ציינו מהי תוצאה של האמנציפציה שממנה חשש הרש"ר הירש

- חילון / עזיבת חיי תורה ומצוות / משבר רוחני / רפורמה.

(הר ברכה, עמ' 182, 228, 230, מט"ח, עמ' 213, 269)

הסבירו כיצד השפיעה התוצאה שצינתם על רבנים שחיפשו דרכים להתיר שינויים בדרכי השחיטה

מכיוון שרבים מיהודי גרמניה/מבני הקהילות המעורבות, לא הקפידו בשמירת מצוות, נוצר חשש אצל חלק מהרבנים שאם לא יקלו תיווצר הדרדרות נוספת בשמירת ההלכה / היהודים יאכלו בשר טרף לחלוטין.

הסבירו כיצד השפיעה התוצאה שציננתם על רבנים שאסרו שינויים בדרכי השחיטה.

מכיוון שרבנים מיהודי גרמניה לא הקפידו בשמירת מצוות/היו חילוניים/היו רפורמים/היו "דור פרוץ בעברות", התפיסה הייתה שכל הקלה בעול המצוות תוביל להידרדרות בשמירת המצוות בכלל.

שימו לב:

בשאלה זו התלמידים התבקשו לקשר בין המצב של יהודי גרמניה לאיסור השחיטה ולגישה של הרבנים לנושא בעקבות תפיסתם את מצב יהודי גרמניה.

12. על פי הקטע, הסבירו כיצד השפיעה דעה זו על עמדתם ההלכתית של רבנים אלה בנוגע ל"גזירת השחיטה".

על שעת שמד נאמר "ייהרג ואל יעבור"/מצווה למות על קידוש השם אפילו על מצווה קלה. לפיכך, הייתה תפיסה שאין לחפש דרכים להקל ב"גזירת השחיטה".

על פי מה שלמדתם, הסבירו מדוע סבר הרב ניסנבוים בתקופת הגטאות כי אין מדובר ב"שעת שמד"

כיוון ש(לראשונה) הנאצים מעוניינים להשמיד את הגוף היהודי, ולא את הנשמה / לא מעוניינים להעביר את היהודים על דתם.

הציגו את שתי המשמעויות של רעיון "קידוש החיים" על רקע המציאות הקשה בגטאות

– (קידוש עצם החיים): ההגנה על החיים בכל דרך אפשרית (גם אם הדבר דורש לעבור על מצוות).

– שמירה על צלם אנוש / מוסר / ערכים / קיום הדתי.

(חורבן וגבורה, עמ' 171)

שימו לב:

יש לשים לב שבקידוש החיים התלמיד צריך להביא 2 משמעויות שונות לקידוש החיים ולא 2 דוגמאות מאותו כיוון.

13. הציגו שני סעיפים מתוך חוקי נירנברג.

ביטול האזרחות של יהודי גרמני

ניסוח בחוק של מיהו יהודי

איסור על נישואים מעורבים

איסור על הנפת דגל גרמניה

איסור על העסקת עוזרת בית ארית מתחת לגיל 45

על פי מה שלמדתם הסבירו את דבריו של הרב מאיר לאסמאנן בקטע, שלפיהם היחס של הנאצים כלפי יהודים מומרים אינו שונה מן היחס שלהם כלפי יהודים שומרי מצוות.

כיוון שחוקי נירנברג כוונו כלפי אנשים שהוגדרו כיהודים על סמך "קריטריונים גזעיים" וללא כל קשר לשמירת מצוות.

ציינו שני צעדים מלבד חוקי נירנברג אשר מצביעים על מדיניות כוללת של התנכלות ליהודים – אחד שמוזכר בקטע ואחד שאינו מוזכר בקטע.

צעדים שמוזכרים גם בקטע

– חרם כלכלי (1 באפריל 1933)

– חוק החזרת הפקידות המקצועית על כנה ("מסירים המלמדים ממקומם")

צעדים שאינם מוזכרים בקטע

– טקס שריפת הספרים (מאי 1933)

– אריזציה

– הרחקה חברתית של יהודים מאולמות תיאטרון/ בתי קפה/ גנים/ ספסלים נפרדים/ קרונות רכבת נפרדים/ איסור על כניסה לבריכות שחייה/ איסור על כניסה לבתי מלון/ איסור על גידול בעלי חיים

– סימון נפרד בדרכונים באמצעות האות J

– גירוש זבונשין

– ליל הבדולח (1938)

(חורבן וגבורה, עמ' 34)

פרק רביעי

14. מהלכי מלחמת העולם השנייה

א. על פי רכיב אחד בקריקטורה, הציגו את מצבו של צבא גרמניה בשנת 1939.

מצבו של צבא גרמניה בשנת 1939 היה טוב.

הרכיבים מן הקריקטורה שעליהם אפשר להתבסס:

– החיילים הולכים בביטחון.

– רגליהם של החיילים מורמות.

– חרבותיהם מונפות.

– החיילים הולכים בהמוניהם.

– יש קסדות על ראשיהם של החיילים.

הציגו אירוע התרחש בשנת 1939 שעשוי להסביר את מצבו של צבא גרמניה בשנת 1939 כפי שהוא בא לידי ביטוי בקריקטורה.

פלישת גרמניה לפולין בצורה עוצמתית ומהירה / מלחמת בזק, שבה פולין נכבשת בתוך פחות מחודש.

(חורבן וגבורה, עמ' 74)

ב. על פי רכיב אחד מן הקריקטורה, הציגו את מצבו של צבא גרמניה בשנת 1943.

מצבו של צבא גרמניה בשנת 1943 לא טוב.

הרכיבים מן הקריקטורה שעליהם אפשר להתבסס:

– החיילים נכנעים/מרימים ידיים.

– החיילים נראים רועדים.

– החיילים יחפים/בגדיהם קרועים.

– יש חיילים ספורים.

על פי מה שלמדתם, הציגו אירוע אחד שבעקבותיו נכנעה ההנהגה הגרמנית לבעלות הברית בשנת 1945.

– כוחות בעלות הברית סגרו על גרמניה ממזרח וממערב/ התקדמו לעומק גרמניה.

– הצבא האדום כבש את ברלין.

– היטלר התאבד בבונקר שלו.

(חורבן וגבורה, עמ' 85)

שימו לב:

השאלה היא שאלת מקור חזותי ולכן תלמיד חייב לתאר מה הוא רואה בתמונה ומה הוא מסיק מכך.

15. כור ההיתוך

א. הציגו חשש שגרם למנהיגי המדינה לתמוך ברעיון כור ההיתוך:

– יצירת בליל של קבוצות מתרבויות שונות ללא קשר ביניהן.

– מניעת השתלטות תרבותית של העולים החדשים על החברה המתהווה.

(”השיבה לציון”, עמ' 348)

על פי הציטוט, הסבירו חשש נוסף:

בגלל הקושי להתמודד עם אתגרים ביטחוניים כשאין תרבות אחידה.

ב. הסבירו את הקושי לקדם בו בזמן את שתי המטרות שהציב בך גוריון. בתשובתכם ציינו רכיב אחד מן הטבלה ורכיב או מסקנה העולים הן המפה:

פיזור העולים בעיירות הפיתוח פגם במימוש כור ההיתוך כי:

בטבלה רואים שרוב הוותיקים גרו ברצועת החוף/43% מהוותיקים גרו במחוז תל אביב/פחות מ-71% מן הוותיקים גרו בנגב ובגליל.

לעומת זאת, במפה רואים שרוב העולים הופנו לעיירות פיתוח שהיו רחוקות מרצועת החוף/מתל אביב/שהיו באזור שבו הוותיקים לא גרו כמו הנגב.

שימו לב:

- חשוב לתרגל עם תלמידים סוגים שונים של מקורות חזותיים.
- חשוב לתרגל עם תלמידים שאלה שמבקשת להתייחס ל2 מקורות חזותיים שונים.

